
◆ *Original Research Article*

Ethnic Differences in Childbearing Ideals and Behaviors in Iran

Rasoul Sadeghi^{1*}, Zahra Abedini², Mahdi Malmir³, Marzieh Ebrahimi⁴

Abstract

The study of ethnic differences in childbearing preferences and behaviors has attracted demographers and policy makers, due to its impact on future social and demographic compositions and trends. The aim of this article is to explore ethnic differences in childbearing ideals and behaviors in Iran using data from the National Family Survey (2018). The sample size includes 1302 married women aged 15 to 44, living in urban areas of the country. The results showed that childbearing ideals and behaviors vary significantly among different ethnic groups. Baluch women have the highest number of children ever born, ideal family size, and desire to have (another) child, while Gilak/Mazandarani women have the lowest. Multivariate analysis showed a significant effect of ethnicity on childbearing ideals and behaviors. However, socioeconomic and demographic variables slightly reduced the role of ethnicity, supporting the ethnic/cultural hypothesis. When controlling for other variables, Gilak/Mazandarani women exhibit fewer childbearing preferences and behaviors compared to Persian women. Conversely, Kurdish, Arab, and particularly Baluch women have more childbearing preferences and behaviors. Therefore, ethnicity plays a crucial role in fertility preferences and behaviors. Consequently, it is essential to consider ethnic diversity in population policies and programs when addressing fertility.

Keywords: Ideal family size, Fertility behavior, Culture, Ethnicity, Ethnic/cultural hypothesis, Iran.

Received: 2024-05-08

Accepted: 2024-08-16

^{1*}. Associate Professor, Department of Demography, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran (Corresponding Author); rasadeghi@ut.ac.ir

2. PhD Candidate in Demography, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran; abedinizahra977@gmail.com

³. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Letters and Human Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran; m_malmir@sbu.ac.ir

⁴. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Letters and Human Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran; ma_ebrahimi@sbu.ac.ir

E-ISSN: 2008-3742 / © Population Association of Iran. This is an open access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <https://doi.org/10.22034/jpai.2024.2028587.1349>

Extended Abstract

Introduction

Iranian society is characterized by its ethnic diversity, with Persian being the majority. In addition to Persian, there are eight major ethnic groups in Iran, including Turk, Kurd, Lur, Arab, Baloch, Gilak, Mazandarani, and Turkmen. Fertility transition has taken place across all regions and social, ethnic, and cultural subgroups in Iran. However, the pace and extent of fertility transition vary among different ethnic groups, possibly due to cultural and ethnic factors. Each ethnic group has unique traditions and lifestyle characteristics that contribute to the preservation of their heritage and adaptation to their environment. Given the diverse ethnic and cultural landscape of Iranian society, this article aims to examine the impact of ethnic differences on fertility ideals and behaviors, as well as the factors influencing them.

Methods and Data

The data for this study were collected from the National Family Survey (NFS) in 2018. The research design is quantitative and employs a cross-sectional approach. The sample was selected using multi-stage cluster sampling. It consisted of 1302 married women aged 15 to 44 residing in urban areas of the country. Approximately 55% of the sample was from provincial capital cities, while the remaining 45% was from random cities across 31 provinces. City blocks were randomly selected in each city, followed by households within each block. Finally, a subsample of household members was chosen for the interview.

The dependent variable in the study includes behaviors, ideals, and tendencies related to childbearing. Fertility behavior was measured using the indicator of the number of children ever born. Fertility preferences were also measured using two indicators: the number of ideal children and the desire to have a child (or another child).

Findings

The findings revealed that, on average, women have 1.7 children at the time of the survey and express an average ideal family size of 2.8 children. This finding indicates that women's actual fertility is approximately one child lower than their desired fertility. This trend aligns with the overall pattern of below-replacement fertility seen in many countries. The significant gap between fertility intentions and actions

underscores the importance of family policies aimed at addressing barriers that impede individuals from realizing their childbearing goals. Moreover, the study found variations in fertility behaviors and ideals among women from different ethnic groups. Baloch women have the highest average number of living children, while Gilak/Mazandarani women have the lowest. These differences extend to ideal family size and desire for another children. Despite a general decline in fertility rates across all ethnic groups, the factors influencing childbearing decisions, ideal family size, and desire for another child vary among various ethnic groups. Even after accounting for other variables, Gilak/Mazandarani women exhibit lower preferences and behaviors related to childbearing, while Kurdish, Arab, and particularly Baloch women show higher preferences and behaviors. Although ethnicity was found to have a significant independent impact on fertility ideals and behaviors in the multivariate analysis, economic and demographic factors mitigate the influence of ethnicity on norms and behaviors. This supports the ethnic/cultural perspective, which suggests that ethnic and cultural norms play a role in shaping fertility behaviors. While socioeconomic disparities may explain some differences in fertility outcomes among ethnic groups, ethnic and cultural factors, reflecting ethnic norms, also exert an independent influence.

Conclusion and Discussion

Therefore, while economic and social inequalities play a role in reducing the differences in fertility rates among ethnic groups, they do not completely eliminate them. Ethnic differences in fertility preferences and behaviors cannot be solely attributed to economic and social factors, as the influence of ethnic values and norms is significant. Therefore, it is crucial to consider cultural and ethnic factors in population policies.

Although ethnic differences in fertility have been extensively studied, the underlying reasons for these differences remain unclear. Explanations for these variations are still lacking, indicating a need for further research in this area. Understanding the complex foundations of fertility intentions and norms across different ethnic groups is essential. It is important to examine the role of social structure in shaping these patterns. Therefore, future studies should focus on qualitative approaches to provide a comprehensive understanding of the reasons behind ethnic differences in fertility.

Citation:

Sadeghi, R., Abedini, Z., Malmir, M., & Ebrahimi, M. (2024), Ethnic Differences in Childbearing Ideals and Behaviors in Iran, *Journal of Population Association of Iran*, 19(38), 57-95. <https://www.doi.org/10.22034/jpai.2024.2028587.1349>

ارجاع:

صادقی، رسول، عابدینی، زهرا، مالمیر، مهدی، ابراهیمی، مرضیه (۱۴۰۳). تفاوت‌های قومی در ایده‌آل‌ها و رفتارهای فرزندآوری در ایران، نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۱۹(۳۸)، ۵۷-۹۵.
<https://www.doi.org/10.22034/jpai.2024.2028587.1349>

تفاوت‌های قومی در ایده‌آل‌ها و رفتارهای فرزندان در ایران

رسول صادقی^{۱*}، زهرا عابدینی^۲، مهدی مالمیر^۳، مرضیه ابراهیمی^۴

چکیده

مطالعه تفاوت‌های قومی در ایده‌آل‌ها و رفتارهای فرزندان به دلیل پیامدهایش بر روندها و ترکیب‌های اجتماعی و جمعیتی آینده، توجه جمعیت‌شناسان و سیاست‌گذاران را به‌خود جلب کرده است. در این راستا، هدف از مقاله پیش‌رو تحلیل تفاوت‌های قومی در ایده‌آل‌ها و رفتارهای فرزندان در ایران با استفاده از داده‌های پیمایش ملی خانواده (۱۳۹۷) است. تعداد نمونه شامل ۱۳۰۲ زن ۱۵ تا ۴۴ ساله دارای همسر ساکن در مناطق شهری کشور مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد رفتارها و ایده‌آل‌های فرزندان گروه‌های قومی مختلف به‌طور معنی‌داری متفاوت است؛ زنان بلوچ و گیلک/مازندرانی به‌ترتیب بالاترین و پایین‌ترین تعداد فرزندان زنده‌بندیا آمده، اندازه ایده‌آل خانواده و تمایل به داشتن فرزند دیگر را دارند. نتایج تحلیل چندمتغیره بیانگر تأثیر مستقل و معنادار قومیت در ایده‌آل‌ها و رفتارهای فرزندان است، هرچند مشخصه‌های جمعیتی، اقتصادی و اجتماعی تأثیر قومیت بر هنجارها و رفتارهای فرزندان را اندکی کاهش داده است. این یافته بیانگر تأیید فرضیه اثر قومی/فرهنگی است. با در نظر گرفتن اثرات سایر متغیرها، زنان گیلک/مازندرانی ترجیحات و رفتارهای فرزندان کمتری داشته و در مقابل، زنان کرد، عرب و به‌ویژه بلوچ ترجیحات و رفتارهای فرزندان بیشتری دارند. از این‌رو، قومیت نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری ترجیحات و رفتارهای باروری دارد. در نتیجه، توجه به زمینه‌ها و تفاوت‌های قومی باروری در سیاست‌های و برنامه‌های جمعیتی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است.

واژگان کلیدی: اندازه ایده‌آل خانواده، رفتار باروری، فرهنگ، قومیت، فرضیه قومی/فرهنگی، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۶

- ^{۱*} . دانشیار گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)؛
rassadeghi@ut.ac.ir
- ^۲ . دانشجوی دکتری گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران؛
abedinizahra977@gmail.com
- ^۳ . استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران؛
m_malmir@sbu.ac.ir
- ^۴ . استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران؛
ma_ebrahimi@sbu.ac.ir

DOI: <https://www.doi.org/10.22034/jpai.2024.2028587.1349>

مقدمه و بیان مسئله

باروری یکی از مولفه‌های کلیدی پویایی جمعیت و تغییرات اندازه و ترکیب نسل‌های آینده است. کاهش باروری در دهه‌های اخیر، به‌عنوان مهم‌ترین گذار جمعیتی در جهان شناخته شده است. برآورد سازمان ملل متحد نشان می‌دهد، میزان باروری کل در جهان از حدود پنج فرزند به ازای هر زن در دوره ۱۹۵۵-۱۹۵۰ به نصف (۲/۵ فرزند) در سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۱۰ کاهش پیدا کرده است (Urale et al., 2019). ایران در بستر گذار باروری^۱ سریع‌ترین کاهش باروری را داشته است (Bongaarts and Hodgson, 2022). میزان باروری کل کشور از ۷/۷ فرزند در سال ۱۳۵۰ به ۱/۸ فرزند در سال ۱۳۹۰ کاهش یافت (عباسی‌شوازی و همکاران، ۱۳۹۹) و روند کاهشی ادامه داشته و در سال ۱۴۰۱ به حدود ۱/۶ فرزند رسیده است.

گذار باروری در تمام مناطق جغرافیایی و برای همه زیرگروه‌های اجتماعی، قومی و فرهنگی صورت گرفته است. با اینحال، میزان و سرعت کاهش در بین گروه‌های قومی مختلف، متفاوت بوده است. درحالی‌که گروه‌های قومی لر، کرد و ترک تقریباً به پایان مرحله گذار باروری رسیده‌اند و باروری‌شان در سطح جانشینی و حتی زیر سطح جانشینی است، اما سطح باروری بلوچ‌ها در مرحله انتقالی و باروری بالاتر از سطح جانشینی است (Abbasi-Shavazi et al., 2009). ریشه تفاوت‌های موجود ممکن است فرهنگ و مشخصاً قومیت باشد. بستر فرهنگی و قومی یکی از زمینه‌های شکل‌گیری رفتارهای باروری است (McNicoll, 1980; Greenhalgh, 1988). فرهنگ می‌تواند تبیین کند که چرا جوامعی که از نظر شرایط اقتصادی یکسان هستند، اما از نظر آداب و رسوم و زبان متفاوت‌اند، رفتارهای جمعیت‌شناسی متفاوتی دارند. عوامل فرهنگی می‌توانند توضیح دهند که چرا یک منطقه در طی زمان و با وجود تغییر شرایط اقتصادی، از نظر جمعیت‌شناختی یکسان عمل می‌کنند (Hammel, 1990). از اینرو، گروه‌های قومی یکی از بسترهای مناسب برای مطالعه روندهای جمعیت‌شناختی است. تعلق قومی با تاکید

1 Fertility transition

بر حفظ ارزش‌های قومی و جلوگیری از پذیرش ایده‌های جدید نگرش، رفتار و ایده‌آل‌های باروری را تحت تأثیر قرار می‌دهد (حسینی و عباسی‌شوازی، ۱۳۸۸).

در سال‌های اخیر، نیات و ایده‌آل‌های باروری، به‌عنوان بخشی از فرآیند تصمیم‌گیری باروری، برای دستیابی به بینش نسبت به تغییرات آتی باروری مهم شده‌اند. گسترش ترجیح به داشتن خانواده‌های کوچکتر یکی از عوامل اصلی کاهش باروری در نقاط مختلف جهان بوده است (Gerland et al., 2017). ایده‌آل‌های باروری به‌عنوان یکی از ابعاد مهم باروری در نظر گرفته می‌شود. اگرچه ایده‌آل‌ها پیش‌بینی‌کننده کاملاً دقیقی از باروری نیستند، اما نقش مهمی در تصمیمات، انتخاب و رفتار باروری و به‌طور کلی درک و پیش‌بینی مسیر آینده باروری دارند (Akonor & Biney, 2021; Spéder & Kapitány 2009). از اینرو، اندازه‌گیری نیات باروری، و پیش‌بینی رفتار باروری به‌ویژه برای گروه‌های قومی، برای سیاست‌های جمعیتی مهم است (Lunani, 2014).

از اینرو، گروه‌های قومی دارای سنت‌ها و ویژگی‌های سبک زندگی متفاوتی هستند که برای کمک به حفظ میراث مشترک و تناسب با زمینه‌ای که در آن زندگی می‌کنند از آنها پیروی می‌کنند (Adebawale, 2019; Adebawale & Palamuleni, 2024). یکی از ویژگی‌های بارز جامعه ایرانی تنوع قومی است. در ایران اگر چه فارسی‌زبانان با بیش از ۵۰ درصد جمعیت، اکثریت دارند، لیکن وجود هشت قومیت عمده (شامل؛ ترک، کرد، لر، عرب، بلوچ، گیلک، مازندرانی، و ترکمن) در درون کشور واقعیتی انکارناپذیر است. بر این اساس، با توجه به تنوع قومی - فرهنگی جامعه‌ی ایران و تغییرات رفتار و ایده‌آل‌ها و ترجیحات باروری زنان در سال‌های اخیر، مقاله پیش‌رو در صدد پاسخ به این سوال است که تفاوت‌های قومی در ایده‌آل‌ها و رفتارهای فرزندآوری چگونه است و تحت تأثیر چه عواملی قرار دارد؟

پیشینه پژوهش

پویایی الگوها و نوسانات باروری در ایران حول سه محور اصلی مذهب، قومیت، و وضعیت اقتصادی-اجتماعی می‌چرخد (Abbasi-Shavazi et al., 2009). از همین رو، در دو دهه اخیر

مطالعات زیادی در توصیف و تبیین تفاوت‌های قومی باروری انجام شده است (طالب و گودرزی، ۱۳۸۲؛ عباسی‌شوازی و صادقی، ۱۳۸۵؛ عباسی‌شوازی و حسینی، ۱۳۸۶؛ حسینی و عباسی‌شوازی، ۱۳۸۸؛ حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۲؛ مطلق و همکاران، ۱۳۹۵؛ صادقی و همکاران، ۱۳۹۷؛ فروتن و میرزایی، ۱۳۹۸). مساله کانونی بیشتر این مطالعات، بررسی الگوها، ترجیحات و رفتارهای باروری در بین اقوام مختلف بوده است.

طالب و گودرزی (۱۳۸۲) تفاوت در رفتارهای جمعیتی و باروری بلوچ‌ها با غیربلوچ‌ها را در استان سیستان و بلوچستان به ویژگی‌های فرهنگی متفاوت این دو گروه نسبت می‌دهند. به علاوه، از نظر آن‌ها عامل نابرابری آموزشی موجب شکل‌گیری دو نوع نگرش و عملکرد جمعیتی متفاوت در بین این دو گروه قومی شده است. عباسی‌شوازی و صادقی (۱۳۸۵) رفتارهای باروری را در بین هشت گروه قومی شامل؛ بلوچ، لر، ترک، کرد، عرب، فارس، مازندرانی و گیلک بررسی کردند. یافته‌های این مطالعه بیانگر آن است که میزان باروری در دو قوم بلوچ و لر بیشتر از سایر اقوام است، درحالی‌که اقوام گیلک و مازندرانی کمترین سطح باروری را دارند. آن‌ها با کنترل مشخصه‌های اقتصادی و اجتماعی به این نتیجه رسیدند که شدت رابطه قومیت با باروری کاهش محسوسی می‌یابد، هرچند متغیر قومیت هنوز اثر معناداری بر رفتار باروری دارد. مطالعه عباسی‌شوازی و خانی (۱۳۸۸) بیانگر تفاوت‌های معنی‌دار قومی و مذهبی در الگوهای ازدواج است. زنان کرد و اهل تسنن دارای نسبت‌های بالاتری از پیش‌رسی ازدواج، ازدواج ترتیب‌یافته و ازدواج خویشاوندی بوده‌اند. نتایج تحلیل چندمتغیره در این مطالعه نشان داد که با کنترل همزمان مشخصه‌ها، اگرچه تفاوت‌های قومی و مذهبی در الگوهای ازدواج از بین نمی‌رود و به شکل معنی‌داری باقی می‌ماند، اما آن تحت تأثیر مشخصه‌های اجتماعی-اقتصادی به شدت کاهش می‌یابد. حسینی و عباسی‌شوازی (۱۳۸۸) نیز تأثیر تغییرات اندیشه‌ای بر رفتار و ایده‌آل‌های باروری در بین زنان ۱۵ تا ۴۹ ساله دو قوم ترک و کرد در استان آذربایجان غربی را بررسی کردند. نتایج نشان داد که تغییرات اجتماعی و تحولات خانواده در میان این دو گروه قومی ملازم با تغییر در نگرش‌ها و ایستارهای مرتبط با ازدواج و فرزندآوری است.

حسین‌زاده و همکاران (۱۳۹۲) با بررسی باروری زنان گروه‌های قومی ساکن در شهر اهواز نشان دادند میانگین باروری زنان عرب از میانگین باروری زنان غیرعرب به‌طور معناداری بالاتر است. مطلق و همکاران (۱۳۹۵) در بررسی عوامل موثر بر ترجیحات باروری در زنان پنج قوم ایرانی (عرب، کرد، سیستانی و بلوچی، ترک و ترکمن) بدین نتایج رسیدند که حدود ۶۰ درصد زنان با وجود داشتن قابلیت باروری، هیچ تمایلی به فرزندآوری بعدی ندارند. همچنین، ترجیحات باروری زنان در اقوام مورد مطالعه تفاوت معنی‌داری باهمدیگر دارند. فروتن و میرزایی (۱۳۹۷) در مطالعه خود نشان دادند شباهت‌ها و تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای در باروری گروه‌های قومی ترک، ترکمن، کرد، گیلک، لر، لک، و مازنی وجود دارد. از یک‌سو، مهم‌ترین وجه مشترک آن‌ها این است که بیشترین ترجیح آن‌ها معطوف به الگوی دو فرزند است. از سوی دیگر، بیشترین تفاوت‌ها در بین گروه‌های قومی در زمینه ترجیحات فرزندآوری را باید در الگوی سه فرزند و بیشتر جستجو کرد. آن‌ها نتیجه گرفتند که هیچ‌یک از متغیرهای تحقیق، حتی سطح تحصیلات دانشگاهی نیز نتوانسته است یک نوع همگرایی قومی در الگوی ترجیح به داشتن سه فرزند و بیشتر را فراهم کند. این وضعیت نشان‌دهنده این نکته است که تعلقات قومی نقش بسیار مهم و تعیین‌کننده‌ای در ترجیحات فرزندآوری در ایران دارد. مطالعه صادقی و همکاران (۱۳۹۷) در شهر ماکو نشان داد تفاوت معناداری در ترجیحات باروری زنان کرد و ترک وجود دارد. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که به‌واسطه اثر مثبت قوم‌گرایی بر باروری است که شاخص‌های مختلف باروری (شامل؛ باروری واقعی، ایده‌آل و مطلوب) زنان کرد بالاتر از زنان ترک است.

مطالعات گوناگونی در کشورهای مختلف در زمینه قومیت و باروری انجام شده است. برای مثال؛ یانگ^۱ و همکاران (۲۰۲۳) در مطالعه‌ای در قزاقستان به این نتایج رسیدند که هم تنوع و هم سهم اقلیت نقش مهمی در تفاوت باروری اکثریت اقلیت دارند. به‌طور خاص، تنوع قومی با باروری کمتر برای روس‌ها و قزاق‌ها مرتبط است، درحالی‌که سهم بیشتر روس‌ها در بافت

محلی، تفاوت بین دو گروه را کاهش می‌دهد. جین^۱ و همکاران (۲۰۲۳) پویایی گذار باروری در میان گروه‌های قومی در چین را بررسی کردند. نتایج بیانگر کاهش سریع میزان باروری کل در میان اقلیت‌های هان و روند همگرایی در بین گروه‌های قومی مختلف در چند دهه گذشته است. زانگ^۲ و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای در ایالات متحده نشان دادند باروری در میان زنان سیاه‌پوست و اسپانیایی با تحصیلات کمتر از دبیرستان بالاتر است. در میان زنان تحصیل کرده دانشگاهی، سطح باروری در میان زنان سیاه‌پوست کمترین و در میان زنان اسپانیایی تبار بالاترین است. نتایج نشان داد تفاوت‌های نژادی/ قومی مشاهده شده در سطوح باروری با پیشرفت تحصیلی، ناشی از تفاوت در زمان‌بندی باروری می‌باشد. آکونور و باینی^۳ (۲۰۲۱) در غنا نشان دادند قومیت پیش‌بینی‌کننده مهم تمایلات باروری زنان است. علاوه بر این، اثر قومیت حتی زمانی که عوامل اجتماعی-اقتصادی کنترل می‌شود، قابل توجه بود.

اورال^۴ و همکاران (۲۰۱۹) در نیوزیلند نشان دادند گروه قومی مائوری هنوز باروری بالاتری نسبت به گروه‌های قومی اروپایی و آسیایی دارد، حتی زمانی که به‌طور همزمان سن، وضعیت اجتماعی-اقتصادی، تحصیلات و وابستگی مذهبی در نظر گرفته می‌شوند. کولو و هانمان^۵ (۲۰۱۶) نشان دادند که اولاً، میزان‌های نسبتاً بالای فرزندآوری دوم، سوم و چهارم مسئول افزایش باروری در میان برخی اقلیت‌های متولد بریتانیا، به‌ویژه زنان پاکستانی و بنگلادشی است. ثانیاً، اگرچه تفاوت‌های باروری بین اقلیت‌های قومی و زنان بومی بریتانیا به محض کنترل دینداری و تعداد خواهر و برادرها اندکی کاهش می‌یابد، اما تفاوت‌های قابل توجهی باقی می‌ماند که ناشی از عوامل فرهنگی می‌باشند.

1 Jin

2 Zang

3 Akonor & Biney

4 Urale

5 Kulu & Hannemann

پالامولنی^۱ (۲۰۱۴) در مطالعه خود نشان داد که همه گروه‌های قومی در مالاوی، میزان باروری کل بالای ۵ فرزند دارند و تفاوت‌های باروری قابل توجهی حتی پس از کنترل تغییرات اجتماعی-اقتصادی و جمعیت‌شناختی باقی مانده است. مطالعه‌ی جاسیلیونین^۲ و همکاران (۲۰۱۴) نشان داد که باروری در میان لیتوانیایی‌ها بیشتر از سایر گروه‌های قومی به‌ویژه روس‌ها است. این تفاوت حتی پس از کنترل مشخصه‌های ترکیبی انتخاب شده از جمله تحصیلات و محل سکونت شهری - روستایی همچنان قابل توجه است. ابواو^۳ (۲۰۱۰) در قزاقستان نشان داد که در دوره ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۶ تمایز زیادی در گروه‌های قومی وجود داشته است، ازبک‌ها بالاترین میزان باروری را در دوره مذکور داشتند. بیشترین رشد باروری در میان قزاق‌ها مشاهده شده و قزاق‌ها بعد از ازبک‌ها بالاترین باروری را دارند.

بدین ترتیب، مطالعات متعددی در داخل و خارج از ایران به بررسی و تحلیل تفاوت‌های قومی باروری پرداخته‌اند. نقطه تمایز مقاله حاضر نسبت به مطالعات قبلی انجام شده در ایران، بهره بردن از داده‌های ملی و پوشش حداکثری از تنوع قومی در سطح کشور و با متغیرهای تبیینی بیشتر است.

چارچوب نظری

فرهنگ مفهوم گسترده‌ای دارد که شامل ارزش‌ها و هنجارها و همچنین باورها و آداب و رسوم افراد جامعه می‌باشد. متناسب با این تعریف، هرگروه قومی براساس فرهنگ خود، رفتارهای جمعیتی متفاوتی بروز می‌دهد. به عبارت دیگر، فرهنگ و به‌طور مشخص، قومیت نقش مستقل و معناداری در رفتارهای جمعیتی از جمله باروری دارد (Lesthaeghe, 1983; Sorenson, 1985; Addai & Trovato, 1999; Arnaldo, 2002). در این راستا، رویکردهای متفاوتی در زمینه

1 Palamuleni

2 Jasilioniene

3 Abuov

تفاوت‌های قومی باروری ارائه شده است. رویکرد همانندی مشخصه‌ها^۱ بر این فرض استوار است که تفاوت‌های قومی در باروری عمدتاً تابعی از تفاوت‌های قومی در ویژگی‌های جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی است. در واقع، قومیت تأثیر مستقلى بر باروری ندارد، بلکه تفاوت گروه‌های قومی در ترکیب مشخصه‌های اقتصادی و اجتماعی است که موجب تفاوت‌های قومی باروری می‌شود (Addai & Trovato, 1999; Arnaldo, 2002). در مقابل، رویکرد فرهنگی-قومی^۲ گویای آن است که هنجارهای فرهنگی از طریق تأثیر بر رفتارهای مرتبط با باروری به تفاوت‌های قومی باروری منجر می‌شوند. به عبارت دیگر، اگرچه تفاوت‌های اجتماعی-اقتصادی ممکن است برخی از تفاوت‌های قومی باروری را تبیین کنند، اما عوامل قومی-فرهنگی به عنوان بازتابی از تأثیر هنجارهای گروهی، تأثیر مستقلى را نشان می‌دهند (Carter, 1998; Raley et al., 2004).

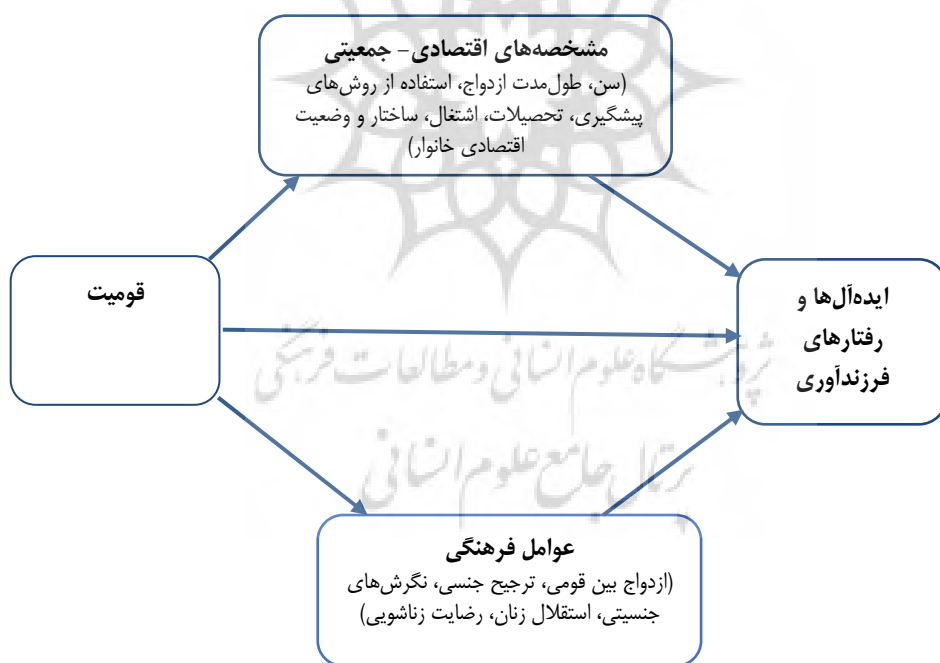
رویکرد موقعیت گروه/اقلیت شامل دو فرضیه فرعی یعنی، فرضیه ساختاری و فرضیه هنجاری است. براساس فرضیه ساختاری، تفاوت‌های قومی باروری ممکن است منعکس‌کننده واکنش منطقی گروه‌ها به شرایط موقعیتی باشد. از این‌رو، اندازه خانواده در گروه‌های قومی ممکن است ناشی از سازگاری با وضعیت محرومیت‌های اجتماعی و اقتصادی باشد. هرچه محرومیت و ناتوانی اجتماعی و اقتصادی بیشتر باشد، تمایل به انطباق با هنجارهای مربوط به گروه حاکم بیشتر است. اگر گروه‌های قومی به دنبال فرهنگ‌پذیری و تحرک اجتماعی رو به بالا باشند، تمایل آن‌ها به انطباق با هنجارهای مربوط به خانواده‌های کوچک‌تر، بیشتر است. در مقابل، فرضیه هنجاری بیان می‌کند تفاوت‌های موجود بین گروه‌های قومی و گروه حاکم در زمینه باروری باقی خواهد ماند و علت آن نیز در قالب هنجارها و ارزش‌های خرده‌فرهنگی بیان می‌شود. به عبارت دیگر، اگر همانندی ساختاری در زمینه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی بدون فرهنگ‌پذیری صورت گیرد، این عدم فرهنگ‌پذیری موجب می‌شود هنجارهای سنتی باروری در گروه‌های قومی اقلیت در

1 Characteristics assimilation

2 Ethnic-cultural hypothesis

تمام طبقات اجتماعی بیشتر از گروه حاکم حمایت شود (Goldscheider, 1971). علاوه بر این‌ها، در رویکرد کنش متقابل فرض می‌شود که گروه‌های قومی به شیوه‌ای مشابه اما با سرعت‌های متفاوتی به تغییرات اجتماعی و اقتصادی واکنش نشان می‌دهند به گونه‌ای که رفتار باروری آن‌ها در نهایت در دوره پساگذار و زمانی که تأثیرات هنجاری توسط شرایط جامعه مدرن نفی می‌شود، همگرا می‌شود (Chamie, 1981, p.11).

بدین ترتیب، ارزش‌ها و رفتارهای باروری در میان قومیت‌های مختلف هم تحت تأثیر شرایط اقتصادی و اجتماعی است و هم متأثر از ارزش‌ها و هنجارهای خرده‌فرهنگی گروه قومی است که بدان تعلق دارند. بر این اساس، مدل نظری - تحلیلی تحقیق در شکل ۱ ترسیم گردید.

شکل ۱. مدل مفهومی - تحلیلی تحقیق

روش تحقیق و داده‌ها

روش تحقیق این مطالعه تحلیل ثانویه داده‌های «پیمایش ملی خانواده» است. پیمایش ملی خانواده در سال ۱۳۹۷ توسط جهاد دانشگاهی ایران اجرا شده است. جامعه آماری این پیمایش شامل مجموعه افراد ایرانی ۱۵ ساله و بالاتر عضو خانوارهای معمولی ساکن در مناطق شهری کشور است. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه معتبر و مصاحبه حضوری که توسط حدود ۱۰۰ مصاحبه‌گر زن و مرد با پیشینه علوم اجتماعی برگزار شد، گردآوری گردید. شیوه نمونه‌گیری به این صورت بوده است که در هر یک از دو سطح جغرافیایی شهرهای مرکز استان (۳۱ شهر) و مجموعه سایر شهرهای کشور (به جز ۳۱ شهر مرکز استان)، از روش نمونه‌گیری دو مرحله‌ای^۱ استفاده شده است. در این روش، ابتدا واحدهای نمونه مرحله اول که به اختصار PSU نامیده می‌شوند و متشکل از مجموعه‌ای به هم پیوسته از واحدهای نمونه‌گیری مرحله دوم یا همان واحد آماری است، به صورت احتمالی انتخاب شدند و در مرحله دوم در درون هر یک از واحدهای نمونه مرحله اول، واحدهای آماری (واحد تحلیل) با احتمال معین انتخاب شدند. بر این اساس، ۵۰۰۴ فرد واجد شرایط به‌عنوان نمونه از مناطق شهری کشور انتخاب شدند. سپس این تعداد نمونه متناسب با تعداد خانوار سرشماری بین دو سطح جغرافیایی شهرهای مراکز استان و شهرهای غیرمرکز استان توزیع شدند. بر این اساس، تعداد ۲۷۶۶ فرد نمونه در شهرهای مرکز استان و ۲۲۳۸ فرد نمونه در مجموعه شهرهای غیرمرکز استان به‌عنوان حجم نمونه تعیین شدند.

در مقاله پیش‌رو، باتوجه به اهداف تحقیق و تمایل به فرزند بعدی نزدیک به صفر زنان ۴۹-۴۵ ساله، تحلیل‌ها صرفاً متمرکز بر زنان دارای همسر ۱۵ تا ۴۴ ساله گردید. بنابراین حجم نمونه در این مطالعه برابر با ۱۳۰۲ نفر تعیین شد. توزیع نمونه مورد بررسی برحسب قومیت در جدول ۱ آمده است. بر این اساس، ۴۲ درصد نمونه فارس‌زبان، ۲۹ درصد ترک، ۱۰ درصد کرد، ۹ درصد لر، ۵ درصد گیلک و مازندرانی، ۳ درصد عرب و ۲/۵ درصد بلوچ بوده است.

1 Two stage sampling

جدول ۱- توزیع تعداد نمونه مورد بررسی به تفکیک قومیت- پیمایش ملی خانواده، ۱۳۹۷

گروه‌های قومی	تعداد	درصد
فارس	۵۴۷	۴۲/۰
ترک	۳۷۶	۲۸/۹
کرد	۱۲۳	۹/۵
لُر	۱۱۳	۸/۷
گیلک/مازندرانی	۶۹	۵/۳
عرب	۴۱	۳/۱
بلوچ	۳۳	۲/۵
حجم نمونه	۱۳۰۲	۱۰۰/۰

متغیر وابسته تحقیق، شامل رفتارها، ایده‌آل‌ها و تمایلات فرزندآوری است. رفتار باروری با استفاده از شاخص تعداد فرزندان زنده بدنیاآمده^۱ تا زمان بررسی، اندازه‌گیری شد. ترجیحات باروری نیز با استفاده از دو شاخص تعداد ایده‌آل فرزند و تمایل به داشتن فرزند (یا فرزند دیگری) سنجش شد. باروری ایده‌آل نشان‌دهنده میانگین اندازه خانواده ایده‌آل برای جامعه است و به‌نوعی ترجیحات هنجاری فرزندآوری را منعکس می‌کند. اندازه ایده‌آل خانواده در این پژوهش با پرسش در مورد تعداد فرزندان ایده‌آل برای یک خانواده در جامعه ایرانی تعیین شد. علاوه بر این، تمایل به داشتن فرزند دیگر با استفاده از این سوال بررسی شد: "آیا قصد دارید یک فرزند (یا فرزند دیگری) داشته باشید؟ این سوال با "بله" یا "خیر" پاسخ داده شد.

متغیر مستقل در این مطالعه، قومیت است که براساس زبان مادری سنجش و در هفت گروه قومی طبقه‌بندی گردید (جدول ۱). متغیرهای مستقل دیگر در این مطالعه که اثرات آنها در اندازه‌گیری رابطه قومیت و رفتارها و ترجیحات فرزندآوری کنترل شد، شامل؛ متغیرهای

1 Children ever born (CEB)

جمعیتی- اقتصادی و فرهنگی است. این متغیرها شامل؛ سن، طول مدت ازدواج، استفاده از روش‌های پیشگیری، سطح تحصیلات، وضعیت اشتغال (شاغل و غیرشاغل)، شکل خانواده (هسته‌ای و گسترده)، شاخص وضعیت اقتصادی خانوار، ازدواج بین قومی (تفاوت قومیت زن و شوهر)، ترجیح جنسی (در صورت داشتن فقط یک فرزند)، شاخص نگرش به نقش‌های جنسیتی، شاخص استقلال زنان، و شاخص رضایت زناشویی می‌باشند. در این میان، شاخص وضعیت اقتصادی خانوار براساس تکنیک تحلیل مولفه‌های اصلی از پنج متغیر، درآمد و هزینه سرانه خانوار، مالکیت مسکن، رضایت از وضعیت مسکن، و رضایت از وضعیت مالی خانواده اندازه‌گیری شد و مقدار آلفای کرونباخ آن $0/68$ بدست آمد. وضعیت اقتصادی خانوار براساس دامنه نمرات در سه گروه فقیر/پایین، متوسط و مرفه دسته‌بندی شدند. شاخص نگرش به نقش‌های جنسیتی براساس پنج گویه و مقدار آلفای کرونباخ $0/72$ سنجش شد و براساس دامنه نمرات پاسخگویان در سه طبقه سستی، بینابین و مدرن گروه‌بندی شدند. شاخص استقلال زنان براساس نه گویه و مقدار آلفای کرونباخ $0/89$ اندازه‌گیری و براساس دامنه نمرات سطح استقلال زنان در سه گروه کم، متوسط و زیاد طبقه‌بندی شد. شاخص رضایت زناشویی براساس پنج گویه و مقدار آلفای کرونباخ $0/76$ اندازه‌گیری و در نهایت براساس دامنه نمرات شاخص رضایت زناشویی در سه گروه کم، متوسط و زیاد طبقه‌بندی شد.

تحلیل داده‌ها در محیط نرم‌افزار SPSS ورژن ۲۶ انجام شد و در تحلیل داده‌ها از آمارهای توصیفی و استنباطی بهره گرفته شد. در تحلیل چندمتغیره از دو آزمون رگرسیون لجستیک دوجهی و رگرسیون پواسون استفاده می‌شود. با توجه به اینکه متغیر وابسته (تعداد فرزندان زنده بدنیا آمده و اندازه ایده‌آل خانواده) به صورت تعداد و شمارشی است، رگرسیون پواسون تکنیک آماری مناسب برای تحلیل‌هاست. به علاوه، از آنجا که متغیر وابسته دیگر مطالعه، تمایل به داشتن فرزند به صورت بلی و خیر و در قالب اسمی دوجهی است از رگرسیون لجستیک دوجهی استفاده شد.

یافته‌ها

(۱) یافته‌های توصیفی

در جدول ۲، ایده‌آل‌ها و رفتارهای فرزندآوری زنان گروه‌های قومی مختلف منعکس شده است. نتایج حاکی از آن است که تفاوت معناداری بین گروه‌های قومی در تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده وجود دارد، به طوری که باروری گروه‌های قومی بلوچ، عرب و لر بالاتر از میانگین نمونه (۱/۷۳ فرزند) است. در مقابل، باروری زنان گیلک/مازندرانی، کرد و ترک پایین‌تر از میانگین نمونه است. از اینرو، بالاترین و پایین‌ترین سطح باروری، به ترتیب مربوط به زنان بلوچ با ۲/۵ فرزند و زنان گیلک/مازندرانی با ۱/۳ فرزند می‌باشد. حدود ۶۲ درصد زنان گیلک/مازندرانی تا زمان بررسی فرزندی بدنیا نیاورده و یا تک‌فرزند بوده‌اند، درحالی‌که این ارقام برای زنان بلوچ ۲۰ درصد می‌باشد. سه فرزندی و بیشتر در میان زنان بلوچ ۴۱ درصد و برای زنان گیلک/مازندرانی کمتر از ۱۰ درصد بوده است.

همچنین نتایج بیانگر رابطه معنادار قومیت و اندازه ایده‌آل خانواده می‌باشد. زنان عرب، بلوچ، لر و فارس اندازه ایده‌آل خانواده را بالاتر از میانگین نمونه (۲/۸ فرزند) اظهار کرده‌اند و در مقابل زنان گیلک، کرد و ترک پایین‌تر از میانگین نمونه اعلام کرده‌اند. کمترین اندازه ایده‌آل خانواده مربوط به زنان گیلک/مازندرانی با ۲/۳ فرزند و برای زنان بلوچ ۴/۳ فرزند بوده است. از اینرو، متوسط اندازه ایده‌آل خانواده برای زنان بلوچ دو برابر زنان گیلک/مازندرانی است. علاوه بر این‌ها، نتایج نشان داد تمایل بیشتر به داشتن فرزند دیگر در میان زنان عرب، بلوچ و کرد مشاهده شد. در مقابل، تمایل کمتر به داشتن فرزند دیگر مربوط به زنان ترک، فارس، و گیلک/مازندرانی می‌باشد. دامنه این شاخص از ۳۳ درصد برای زنان گیلک/مازندرانی تا ۷۵ درصد برای زنان بلوچ در نوسان بوده است. به‌طور خلاصه، زنان بلوچ و گیلک به ترتیب بالاترین و پایین‌ترین رفتارها و ترجیحات فرزندآوری را در ایران دارند.

جدول ۲- توزیع درصدی ایده‌آل‌ها و رفتارهای فرزندآوری گروه‌های قومی - پیمایش ملی خانواده، ۱۳۹۷

آزمون آماری	کل نمونه	بلوچ	عرب	گیلک / مازندرانی	گُر	کرد	ترک	فارس		
$X^2=29.92$ $Sig.=0.037$	۱۶.۱	۱۱.۸	۱۵.۰	۲۰.۶	۱۶.۸	۱۲.۲	۱۴.۹	۱۷.۴	۰	تعداد
	۲۹.۴	۸.۸	۲۷.۵	۴۱.۲	۲۸.۳	۳۴.۱	۲۹.۱	۲۸.۷	۱	فرزندان
	۳۳.۹	۳۸.۲	۳۲.۵	۲۹.۴	۳۰.۱	۳۱.۷	۳۵.۵	۳۴.۴	۲	زننده بدنیا آمده
	۲۰.۷	۴۱.۲	۲۵.۰	۸.۸	۲۴.۸	۲۲.۰	۲۰.۵	۱۹.۵	+۳	(CEB)
$F=6.86$ $Sig.=0.001$	۱.۷۳	۲.۴۷	۲.۳۱	۱.۲۶	۱.۸۷	۱.۷۲	۱.۶۹	۱.۷۱	میانگین	
$X^2=94.71$ $Sig.=0.001$	۰.۶	۰.۰	۰.۰	۴.۳	۰.۰	۰.۰	۰.۳	۰.۷	۰	اندازه ایده‌آل خانواده
	۴.۳	۰.۰	۲.۴	۸.۷	۳.۵	۶.۵	۳.۵	۴.۲	۱	
	۴۳.۸	۱۵.۲	۳۱.۷	۵۳.۶	۳۲.۵	۴۴.۴	۴۹.۷	۴۳.۲	۲	
	۲۴.۵	۹.۱	۲۲.۰	۲۰.۳	۳۶.۰	۲۹.۰	۲۲.۳	۲۴.۶	۳	
	۲۶.۸	۷۵.۸	۴۳.۹	۱۳.۰	۲۸.۱	۲۰.۲	۲۴.۲	۲۷.۲	+۴	
$F=13.30$ $Sig.=0.001$	۲.۸۰	۴.۲۶	۳.۳۶	۲.۳۱	۲.۹۴	۲.۷۳	۲.۶۷	۲.۸۱	میانگین	
$X^2=66.05$ $Sig.=0.001$	۴۰.۵	۷۴.۸	۶۹.۸	۳۲.۹	۳۷.۹	۴۸.۷	۳۷.۲	۳۸.۶	تمایل به داشتن فرزند دیگر (%)	

نکته: تأثیر سن زنان و طول مدت ازدواج کنترل شده است. برای متغیر تمایل به داشتن فرزند دیگر، علاوه بر سن و طول مدت ازدواج، تعداد فرزندان فعلی نیز کنترل شده است.

علاوه بر این، برای تفسیر معناداری تفاوت میانگین طبقات در تحلیل واریانس از آزمون‌های تعقیبی استفاده شد. نتایج نشان داد رفتار باروری زنان فارس، ترک، و گیلک/مازندرانی به‌طور معناداری پایین‌تر از باروری زنان بلوچ است. باروری زنان گُر تفاوت معنی‌داری با باروری زنان گیلک/مازندرانی دارد. همچنین، نتایج نشان داد میانگین اندازه ایده‌آل خانواده زنان گیلک/مازندرانی به‌طور معناداری از همه گروه‌های قومی مورد بررسی پایین‌تر است و برعکس، این شاخص برای زنان بلوچ به‌طور معناداری از همه گروه‌های قومی بالاتر است. میانگین اندازه

ایده‌آل خانواده برای زنان کرد، لر و فارس به‌طور معناداری از زنان گیلک/مازندرانی بالاتر و از زنان بلوچ پایین‌تر است. میانگین اندازه ایده‌آل خانواده برای زنان ترک به‌طور معناداری بالاتر از مقدار آن برای زنان گیلک/مازندرانی و پایین‌تر از عرب‌ها و بلوچ‌هاست. در نهایت اینکه این شاخص برای زنان عرب نیز به‌طور معناداری بالاتر از زنان ترک، و گیلک/مازندرانی بوده است.

علاوه بر تفاوت در ترجیحات و رفتارهای باروری، گروه‌های قومی به‌لحاظ ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی از هم متمایز می‌باشند. جدول ۳، توصیفی از متغیرهای مستقل پژوهش به تفکیک گروه‌های قومی را نشان می‌دهد. ساختار سنی زنان اقوام مورد بررسی مشابه هم بوده و تفاوت معنی‌داری نداشتند. بالاترین میانگین طول مدت ازدواج نیز برای زنان ترک با ۱۳/۵ سال و پایین‌ترین آن به زنان عرب با ۸/۳ سال تعلق دارد. بیش از دو سوم زنان در زمان بررسی خود یا همسرشان از وسایل پیشگیری استفاده می‌کرده که بالاترین آن در میان کردها و کم‌ترین آن مربوط به بلوچ‌ها می‌باشد. سطح تحصیلات زنان در میان گروه‌های قومی به‌طور محسوسی متفاوت است. درصد زنان با تحصیلات دانشگاهی از ۳۷ درصد در میان زنان فارس تا سه درصد برای زنان بلوچ در نوسان است. شاغلین حدود ۱۲ درصد از زنان نمونه را تشکیل داده‌اند. بیش‌ترین و کم‌ترین اشتغال زنان برای زنان فارس (۱۶/۳ درصد) و عرب (۲/۵ درصد) است.

وضعیت اقتصادی خانوارها در میان اقوام متفاوت است. وضعیت اقتصادی پایین (فقیر) از ۱۷ درصد در میان زنان فارس و ترک تا ۲۷ درصد در میان زنان بلوچ در نوسان است. حدود ۸ درصد از زنان، خانواده گسترده دارند. بیش‌ترین و کم‌ترین سهم خانواده گسترده به ترتیب متعلق به زنان گیلک (۱/۵٪) و عرب (۲۵٪) است. نتایج همچنین نشان داد تنها ۱۶ درصد از افراد نمونه ازدواج بین‌قومی را گزارش کرده‌اند. در این میان، گیلک‌ها با ۲۷/۵ درصد و عرب‌ها با ۱۲/۱ درصد بیش‌ترین و کم‌ترین سهم را در ازدواج بین‌قومی تشکیل داده‌اند.

جدول ۳- توصیف متغیرهای مستقل تحقیق به تفکیک گروه‌های قومی (%)- پیمایش ملی خانواده، ۱۳۹۷

متغیر	فارسی	ترک	کرد	لُر	گیلک / مازندرانی	عرب	بلوچ	کل نمونه
سن ns	کمتر از ۲۵ سال	۷.۲	۱۰.۵	۱۳.۴	۷.۴	۱۲.۵	۹.۱	۹.۸
	۲۵-۳۴ سال	۴۳.۳	۳۹.۹	۴۹.۲	۳۹.۳	۵۰.۰	۵۷.۶	۴۳.۴
	۳۵-۴۴ سال	۴۵.۷	۵۲.۹	۴۰.۳	۴۷.۳	۳۷.۵	۳۳.۳	۴۶.۸
	میانگین (سال)	۳۳.۱	۳۴.۳	۳۳.۳	۳۳.۰	۳۳.۷	۳۲.۱	۳۳.۴
طول مدت ازدواج**	کمتر از ۵ سال	۲۱.۲	۱۹.۱	۲۰.۳	۲۰.۴	۴۳.۸	۳۰.۳	۲۱.۶
	۵-۹ سال	۲۰.۱	۱۶.۲	۱۵.۴	۲۲.۱	۲۲.۰	۱۲.۲	۱۸.۱
	۱۰-۱۹ سال	۴۲.۴	۴۲.۶	۵۰.۵	۴۵.۱	۲۴.۴	۵۴.۵	۴۳.۵
	۲۰ سال و بیشتر	۱۶.۳	۲۲.۱	۱۳.۸	۱۲.۴	۱۵.۹	۳.۰	۱۶.۸
	میانگین	۱۲.۱	۱۳.۵	۱۲.۰	۱۱.۶	۱۱.۴	۱۰.۵	۱۲.۲
استفاده از روش‌های پیشگیری***	خیر	۳۱.۸	۲۷.۷	۱۵.۴	۲۳.۹	۲۰.۳	۵۴.۵	۲۸.۳
	بلی	۶۸.۲	۷۲.۳	۸۴.۶	۷۶.۱	۷۹.۷	۴۵.۵	۷۱.۷
سطح تحصیلات***	بیسواد/ابتدایی	۸.۶	۱۷.۳	۲۶.۰	۱۵.۹	۴.۳	۵۹.۴	۱۴.۶
	راهنمایی	۱۳.۲	۱۷.۸	۲۲.۸	۱۵.۹	۱۱.۶	۱۸.۸	۱۵.۸
	متوسطه/دیپلم	۴۱.۵	۴۶.۰	۳۱.۷	۴۱.۶	۴۹.۳	۳۷.۵	۴۱.۷
	دانشگاهی	۳۶.۷	۱۸.۹	۱۹.۵	۲۶.۵	۳۴.۸	۳.۱	۲۷.۹
وضعیت اشتغال*	غیر شاغل	۸۳.۷	۹۰.۲	۸۸.۶	۸۶.۷	۸۸.۴	۹۷.۵	۸۷.۱
	شاغل	۱۶.۳	۹.۸	۱۱.۴	۱۳.۳	۱۱.۶	۲.۵	۱۲.۹
وضعیت اقتصادی خانوار**	فقر/پایین	۱۷.۲	۱۶.۵	۲۷.۶	۱۹.۳	۱۸.۸	۲۵.۰	۱۸.۷
	متوسط	۶۵.۰	۶۸.۴	۵۸.۵	۶۹.۳	۶۲.۳	۴۷.۵	۶۵.۳
	مرفه	۱۷.۹	۱۵.۲	۱۳.۸	۱۱.۴	۱۸.۸	۲۷.۵	۱۶.۰
شکل خانواده***	هسته‌ای	۹۴.۰	۹۲.۸	۸۹.۴	۹۲.۰	۹۸.۵	۷۵.۰	۹۲.۴
	گسترده	۶.۰	۷.۲	۱۰.۶	۸.۰	۱.۵	۲۵.۰	۷.۶
ازدواج بین قومی*	خیر	۸۵.۱	۸۶.۱	۸۵.۴	۷۸.۸	۷۲.۵	۸۷.۵	۸۴.۴
	بلی	۱۴.۹	۱۳.۹	۱۴.۶	۲۱.۲	۲۷.۵	۱۲.۵	۱۵.۶

متغیر	فارس	ترک	کرد	گُر	گیلک / مازندرانی	عرب	بلوچ	کل نمونه
ترجیح جنسی***	فرقی ندارد	۴۰.۶	۵۲.۱	۳۸.۲	۳۴.۵	۳۹.۱	۳۷.۵	۶۶.۷
	ترجیح پسر	۱۸.۸	۲۰.۵	۴۱.۵	۲۳.۹	۲۹.۰	۳۷.۵	۳۰.۳
	ترجیح دختر	۴۰.۶	۲۷.۴	۲۰.۳	۴۱.۶	۳۱.۹	۲۵.۰	۳۰.۳
نگرش به نقش‌های جنسیتی***	سنتی	۱۸.۸	۲۵.۳	۲۶.۰	۲۴.۸	۸.۷	۲۴.۴	۴۵.۵
	بینابین	۴۸.۳	۴۵.۳	۴۲.۳	۴۵.۱	۵۲.۲	۶۵.۹	۳۹.۴
	مدرن	۳۲.۹	۲۹.۳	۳۱.۷	۳۰.۱	۳۹.۱	۹.۸	۱۵.۲
	میانگین (نمره)	۶۳.۲	۶۰.۸	۶۰.۴	۶۰.۲	۶۴.۵	۵۴.۴	۵۱.۵
استقلال زنان***	کم	۳۴.۶	۴۶.۵	۵۴.۵	۳۳.۶	۲۹.۰	۳۱.۷	۵۱.۵
	متوسط	۲۷.۶	۲۵.۰	۲۳.۶	۲۸.۳	۲۴.۶	۲۲.۲	۳۳.۳
	زیاد	۳۷.۸	۲۸.۵	۲۲.۰	۳۸.۱	۴۶.۴	۴۶.۱	۱۵.۲
	میانگین (نمره)	۵۱.۴	۴۵.۳	۴۱.۴	۵۰.۷	۵۹.۳	۵۵.۸	۳۸.۶
رضایت زناشویی***	کم	۱۲.۰	۶.۱	۱۴.۶	۱۶.۸	۱۳.۰	۲۴.۴	۱۸.۲
	متوسط	۲۵.۵	۲۷.۹	۳۵.۰	۳۰.۱	۲۴.۶	۴۱.۵	۱۲.۱
	زیاد	۶۲.۴	۶۶.۰	۵۰.۴	۵۳.۱	۶۲.۳	۳۴.۱	۶۹.۷
	میانگین (نمره)	۷۳.۵	۷۶.۸	۷۰.۳	۷۲.۳	۷۴.۲	۶۵.۹	۷۲.۳
تعداد نمونه	۵۴۷	۳۷۶	۱۲۳	۱۱۳	۶۹	۴۱	۳۳	۱۳۰۲

ns. not significant; + $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

همچنین یافته‌ها نشان داد ۲۳ درصد نمونه فرزند پسر و ۳۳ درصد دختر ترجیح می‌دهند. ترجیح پسر از ۱۸ درصد در میان فارس‌ها تا ۴۲ درصد در میان کردها و ترجیح دختر از سه درصد در میان بلوچ‌ها تا ۴۱ درصد در میان فارس‌ها در نوسان بوده است. نتایج در زمینه نگرش به نقش‌های جنسیتی گویای آن است که بیش از نیمی از زنان نگرش بینابین، ۲۲ درصد نگرش سنتی و ۳۱ درصد نگرش مدرن دارند. نگاه سنتی به نقش‌های جنسیتی در میان بلوچ‌ها رواج بیشتری دارد و کمتر از همه در بین زنان گیلک و مازندرانی شایع است. در مقابل نگرش مدرن به نقش‌های جنسیتی از حدود ۴۰ درصد در میان زنان گیلک و مازندرانی تا ۱۰ درصد در میان

زنان عرب در نوسان است. سطوح استقلال زنان گروه‌های قومی مورد بررسی متفاوت است و براساس نمره شاخص، بیشترین استقلال زنان به زنان گیلک و مازندرانی و کمترین آن مربوط به زنان بلوچ است. در خصوص شاخص رضایت زناشویی، کمترین نمره مربوط به زنان عرب و بیشترین آن در میان زنان ترک گزارش شده است.

۲) نتایج تحلیل دومتغیره

جدول ۴ رابطه دومتغیره بین متغیرهای اقتصادی-جمعیتی و فرهنگی با ترجیحات و رفتارهای فرزندآوری را نشان می‌دهد. نتایج گویای آن است که رابطه معنادار و مستقیمی بین طول مدت ازدواج زنان با تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده و اندازه ایده‌آل خانواده وجود دارد، به طوری که با افزایش طول مدت ازدواج بر تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده و اندازه ایده‌آل خانواده افزوده شده است. در مقابل، این متغیر رابطه معکوس با تمایل به داشتن فرزند دیگر دارد. در واقع، با افزایش طول مدت ازدواج، تمایل به داشتن فرزند دیگر کاهش می‌یابد. این وضعیت متأثر از داشتن تعداد فرزندان کافی و بالا بودن سن برای این گروه از زنان است. همچنین نتایج حاکی از آن است زنانی که از وسایل پیشگیری از بارداری استفاده می‌کنند به طور متوسط، تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده بیشتر اما اندازه ایده‌آل خانواده و تمایل به داشتن فرزند دیگر کمتری دارند. سطح تحصیلات نیز حکایت از رابطه معکوس و معنادار با متغیرهای وابسته دارد. به موازات افزایش سطح تحصیلات، تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده، اندازه ایده‌آل خانواده و تمایل به داشتن فرزند دیگر کاهش یافته است. نتایج در زمینه وضعیت اشتغال زنان نشان داد با شاغل شدن زنان، میانگین فرزندان زنده به دنیا آمده و اندازه ایده‌آل خانواده کاهش یافته است اما رابطه معناداری برای تمایل به داشتن فرزند دیگر یافت نشد. نتایج بررسی همچنین نشان داد با بهبود وضعیت اقتصادی خانوار، میانگین فرزندان زنده به دنیا آمده و اندازه ایده‌آل خانواده کاهش یافته است اما رابطه معناداری این متغیر با تمایل به داشتن فرزند دیگر نداشت.

جدول ۴- رابطه متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی با ترجیحات و رفتارهای فرزندآوری

متغیرهای مستقل	تعداد فرزندان زنده بدنیاآمده (CEB)	اندازه ایده‌آل خانواده		تمایل به داشتن فرزند دیگر	
		میانگین	سطح معناداری	درصد	سطح معناداری
طول مدت ازدواج	کمتر از ۵ سال	۰.۶۲		۶۵.۳	
	۵-۹ سال	۱.۲۹		۴۸.۸	
	۱۰-۱۹ سال	۲.۱۲	***	۳۴.۱	***
	۲۰ سال و بیشتر	۲.۵۱		۱۶.۳	
استفاده روش‌های پیشگیری	خیر	۱.۵۸	*	۵۰.۱	***
	بلی	۱.۷۶		۳۶.۷	
سطح تحصیلات	پیسواد/ابتدایی	۲.۴۲		۴۸.۶	
	راهنمایی	۲.۱۰		۴۱.۱	
	متوسطه/دیپلم	۱.۶۱	***	۳۹.۳	*
	دانشگاهی	۱.۲۶		۳۷.۷	
وضعیت اشتغال	غیر شاغل	۱.۷۶	***	۴۰.۹	ns
	شاغل	۱.۳۶		۳۷.۷	
وضعیت اقتصادی خانوار	فقیر	۱.۹۲		۴۰.۹	
	متوسط	۱.۷۲	***	۴۰.۴	ns
	مرفه	۱.۳۳		۳۸.۱	
شکل خانواده	هسته‌ای	۱.۷۱	ns	۳۹.۷	*
	گسترده	۱.۷۲		۵۰.۲	
ازدواج بین قومی	خیر	۱.۷۳		۴۰.۶	
	بلی	۱.۶۰	+	۳۹.۹	ns
ترجیح جنسی	فرقی ندارد	۱.۷۵		۳۴.۱	
	ترجیح پسر	۱.۸۳	***	۴۴.۵	*
	ترجیح دختر	۱.۵۳		۴۱.۲	

متغیرهای مستقل		تعداد فرزندان زنده بدنیا آمده (CEB)		اندازه ایده‌آل خانواده		تمایل به داشتن فرزند دیگر	
		میانگین		سطح معناداری		سطح معناداری	
		سطح		میانگین		درصد	
		سطح معناداری		سطح معناداری		سطح معناداری	
نگرش به نقش‌های جنسیتی	سنتی	۱.۹۰		۳.۱۰		۴۳.۱	
	بینابین	۱.۷۱		۲.۷۶		۳۹.۶	
	مدرن	۱.۵۷		۲.۶۵		۳۹.۱	
استقلال زنان	کم	۱.۸۸		۲.۸۵		۴۱.۰	
	متوسط	۱.۷۹		۲.۷۹		۴۰.۸	
	زیاد	۱.۴۶		۲.۷۴		۴۰.۳	
رضایت زناشویی	کم	۱.۸۲		۲.۷۱		۲۹.۶	
	متوسط	۱.۶۷		۲.۶۵		۴۰.۳	
	زیاد	۱.۷۵		۲.۸۷		۴۳.۷	

نکته: تأثیر سن کنترل شده است. برای متغیر تمایل به داشتن فرزند دیگر، علاوه بر سن، تعداد فرزندان فعلی نیز کنترل شده است.

ns. not significant; + $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

براساس نتایج جدول ۴، اگرچه رابطه معناداری بین شکل خانواده و تعداد فرزندان زنده به‌دنیا آمده و اندازه ایده‌آل خانواده وجود ندارد، اما رابطه آن با تمایل به داشتن فرزند دیگر معنادار است. به‌طوری‌که زنان ساکن در خانواده‌های گسترده تمایل بیشتری به داشتن فرزند دیگر گزارش کرده‌اند. ازدواج بین‌قومی فقط با تعداد فرزندان زنده به‌دنیا آمده رابطه معنادار دارد، به‌طوری‌که زنان دارای ازدواج بین‌قومی تعداد فرزندان کمتری نسبت به زنان دارای ازدواج درون قومی به‌دنیا آورده‌اند. نتایج همچنین نشان داد که زنان با داشتن ترجیح جنسی پسر بالاترین میانگین تعداد فرزند به‌دنیا آورده (۱/۸) و اندازه ایده‌آل خانواده (۲/۹) را داشته و همچنین تمایل بیشتری به داشتن فرزند دیگر دارند (۴۴/۵ درصد). همچنین، یافته‌ها بیانگر رابطه منفی و معنادار نگرش به نقش‌های جنسیتی با تعداد فرزندان زنده به‌دنیا آمده و اندازه ایده‌آل

خانواده است، بدین صورت که با پیش‌رفتن از نگرش سنتی به مدرن، میانگین تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده و اندازه ایده‌آل خانواده به طور محسوسی کاهش یافته است. به علاوه، همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود با افزایش استقلال زنان، تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده به طور معناداری کاهش یافته است اما این متغیر تأثیر معناداری بر دو متغیر وابسته دیگر نداشته است. در نهایت اینکه، براساس یافته‌ها با افزایش رضایت زناشویی، اندازه ایده‌آل خانواده و تمایل به داشتن فرزند دیگر افزایش می‌یابد.

۳) نتایج تحلیل چندمتغیره

در این بخش از مقاله با توجه به سطح سنجش متغیرهای وابسته از تکنیک‌های رگرسیون چندمتغیره پواسون و رگرسیون لجستیک استفاده شد. به منظور بررسی تأثیر مستقل قومیت بر هر یک از متغیرهای وابسته سه مدل اجرا شد. در مدل یک، تأثیر جداگانه قومیت با متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفت. در مدل دو، متغیرهای اقتصادی - جمعیتی نیز به همراه قومیت وارد مدل شدند و در مدل سه، متغیرهای فرهنگی نیز در مدل گنجانده شد تا مشخص گردد با کنترل همزمان متغیرهای جمعیتی، اقتصادی و فرهنگی، آیا قومیت همچنان تأثیر معنادار و مستقلی بر متغیرهای وابسته دارد؟ و اینکه عوامل جمعیتی، اقتصادی و فرهنگی تا چه اندازه رابطه اولیه بین قومیت و متغیرهای وابسته را تعدیل می‌کنند؟

جدول ۵ خروجی آزمون رگرسیون پواسون تأثیر قومیت و سایر متغیرها بر تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده را نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در اینجا گروه فارس که اکثریت نمونه را نیز شامل می‌شود به عنوان گروه مرجع برای مقایسه در نظر گرفته شده است. براساس یافته‌ها باروری اقوام ترک، لر و کرد تفاوت معناداری با فارس‌ها ندارند اما در مقابل، این تفاوت‌ها برای اقوام گیلک/مازندرانی، عرب و بلوچ معنادار است. برای مثال، باروری زنان گیلک/مازندرانی ۲۵ درصد کمتر از زنان فارس است. در مقابل، زنان عرب و بلوچ باروری‌شان به ترتیب ۳۰ و ۴۶ درصد بیشتر از زنان فارس است.

جدول ۵- رابطه قومیت با رفتار باروری (CEB) با کنترل عوامل جمعیتی - اجتماعی: نتایج رگرسیون پواسون

مدل ۳		مدل ۲		مدل ۱			
Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)		
ns	۰.۸۹۶	ns	۰.۸۸۵	ns	۰.۹۴۱	ترک	قومیت
ns	۰.۸۸۶	ns	۰.۸۹۱	ns	۱.۰۲۳	کرد	
ns	۱.۰۴۹	ns	۱.۰۳۷	ns	۱.۰۹۴	لر	
*	۰.۷۶۲	*	۰.۷۶۲	*	۰.۷۴۷	گیلک/مازندرانی	
*	۱.۳۳۰	*	۱.۳۱۷	*	۱.۲۹۵	عرب	
*	۱.۲۲۳	*	۱.۲۶۱	***	۱.۴۵۸	بلوچ فارس	
***	۰.۲۸۳	***	۰.۲۸۵			کمتر از ۵ سال	طول مدت ازدواج
***	۰.۶۰۶	***	۰.۶۱۱			۵-۹ سال	
ns	۰.۹۳۳	ns	۰.۹۳۷			۱۰-۱۹ سال	
						۲۰ سال و بیشتر	
+	۰.۹۱۹	+	۰.۹۱۲			خیر بلی	استفاده روشهای پیشگیری
**	۱.۳۱۳	***	۱.۳۶۶			بیسواد/ابتدایی	سطح تحصیلات
**	۱.۲۸۲	***	۱.۳۱۱			راهنمایی	
ns	۱.۰۹۰	ns	۱.۱۱۶			متوسطه/دیپلم دانشگاهی	
ns	۱.۰۵۷	ns	۱.۰۶۸			غیرشاغل شاغل	وضعیت اشتغال
+	۱.۱۷۴	*	۱.۱۹۳			فقیر	وضعیت اقتصادی خانوار
ns	۱.۰۷۹	ns	۱.۱۰۲			متوسط مرفه	
ns	۰.۸۹۰	ns	۰.۸۹۴			هسته‌ای گسترده	شکل خانواده

مدل ۳		مدل ۲		مدل ۱			
Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)		
ns	۰.۹۷۹					خیر بلی*	ازدواج بین قومی
ns *	۱.۰۷۲ ۱.۱۹۸					فرقی ندارد ترجیح پسر ترجیح دختر*	ترجیح جنسی
ns ns	۱.۰۸۵ ۱.۰۲۶					ستنی بینابین مدرن*	نگرش به نقش‌های جنسیتی
* +	۱.۱۲۷ ۱.۱۱۵					کم متوسط زیاد*	استقلال زنان
ns ns	۰.۹۲۶ ۰.۹۸۴					کم متوسط زیاد*	رضایت زناشویی

نکته: تأثیرسن در هر سه مدل کنترل شده است * گروه مرجع

ns. not significant; + $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

همان‌طور که اطلاعات جدول ۵ نشان می‌دهد با ورود عوامل اقتصادی-جمعیتی (مدل دو) رابطه قومیت با متغیر وابسته همچنان معنادار باقی مانده است. در نهایت، در مدل سوم، با کنترل همزمان متغیرهای اقتصادی، جمعیتی و فرهنگی، همچنان قومیت تأثیر معنی‌داری بر رفتار باروری دارد و تفاوت‌های قومی باروری برای اقوام گیلک/مازندرانی، عرب و بلوچ معنادار است، هرچند تفاوت‌های قومی باروری کاهش یافته است. برای مثال، تفاوت باروری زنان بلوچ با فارس به‌طور قابل‌توجهی به نصف کاهش یافته و از ۴۶ درصد به ۲۲ درصد رسیده است.

علاوه بر قومیت، نتایج مدل سه در جدول ۵ بیانگر آن است که متغیرهای طول مدت ازدواج، سطح تحصیلات، ترجیح جنسی، و استقلال زنان به‌طور معنی‌داری بر رفتار باروری اثرگذارند. با افزایش طول مدت ازدواج، باروری افزایش می‌یابد. در مقابل با افزایش سطح تحصیلات، باروری کاهش می‌یابد. همچنین، زنانی که ترجیح به جنس پسر دارند در مقایسه با زنانی که ترجیح دختر داشته‌اند، سطح باروری‌شان ۲۰ درصد بیشتر است. به‌علاوه، هرچه استقلال زنان افزایش می‌یابد، متوسط تعداد فرزندان زنده بدنیاآمده کاهش می‌یابد.

جدول ۶ نتایج آزمون رگرسیون پواسون تأثیر قومیت و سایر متغیرها بر اندازه ایده‌آل خانواده را نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌گردد در مدل یک، در مقایسه با فارس‌ها، تفاوت‌های قومی معنادار فقط برای زنان گیلک/مازندرانی و بلوچ مشاهده گردید. اندازه ایده‌آل خانواده برای زنان گیلک/مازندرانی ۱۸ درصد کمتر از زنان فارس و در مقابل برای زنان بلوچ ۵۲ درصد بیشتر از زنان فارس است. در مدل‌های دو و سه با ورود سایر متغیرها تأثیر قومیت بر اندازه ایده‌آل خانواده همچنان معنادار است، فقط تفاوت‌ها به‌ویژه برای زنان بلوچ به ۳۵ درصد کاهش یافته است. در میان سایر متغیرها، طول مدت ازدواج، سطح تحصیلات، و رضایت زناشویی رابطه معناداری با اندازه ایده‌آل خانواده داشته‌اند. به‌طوریکه با افزایش سطح تحصیلات، کاهش طول مدت ازدواج و کاهش رضایت زناشویی، اندازه ایده‌آل خانواده کاهش می‌یابد.

جدول ۶- رابطه قومیت با اندازه ایده‌آل خانواده با کنترل عوامل جمعیتی- اجتماعی: نتایج رگرسیون پواسون

مدل ۳		مدل ۲		مدل ۱			
Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)		
ns	۰.۹۲۴	ns	۰.۹۳۲	ns	۰.۹۵۵	ترک	قومیت
ns	۰.۹۴۶	ns	۰.۹۴۳	ns	۰.۹۸۲	کرد	
ns	۱.۰۲۶	ns	۱.۰۲۸	ns	۱.۰۴۴	لر	
*	۰.۸۲۶	*	۰.۸۳۴	*	۰.۸۲۳	گیلک/مازندرانی	
ns	۱.۱۸۱	ns	۱.۱۵۸	ns	۱.۱۵۲	عرب	
**	۱.۳۴۹	**	۱.۳۸۷	***	۱.۵۲۳	بلوچ فارس*	
*	۰.۸۱۸	*	۰.۸۲۲			کمتر از ۵ سال	طول مدت ازدواج
ns	۰.۹۰۱	ns	۰.۸۹۵			۵-۹ سال	
ns	۰.۹۵۳	ns	۰.۹۵۰			۱۰-۱۹ سال ۲۰ سال و بیشتر*	
ns	۱.۰۲۹	ns	۱.۰۳۱			خیر بلی*	استفاده از روش‌های پیشگیری
*	۱.۱۶۸	**	۱.۱۸۲			بیسواد/ابتدایی	سطح تحصیلات
*	۱.۱۴۰	*	۱.۱۳۶			راهنمایی	
ns	۱.۰۳۲	ns	۱.۰۳۱			متوسطه/دیپلم دانشگاهی*	
ns	۱.۰۴۴	ns	۱.۰۴۶			غیرشاغل شاغل*	وضعیت اشتغال
ns	۱.۰۸۱	ns	۱.۰۶۰			فقیر	وضعیت اقتصادی خانوار
ns	۱.۰۵۴	ns	۱.۰۴۸			متوسط مرفه*	
ns	۱.۰۲۹	ns	۱.۰۲۱			هسته‌ای گسترده*	شکل خانواده
ns	۰.۹۱۸					خیر بلی*	ازدواج بین قومی

مدل ۳		مدل ۲		مدل ۱			
Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)		
ns	۱.۰۳۲					فرقی ندارد	ترجیح جنسی
ns	۱.۰۲۶					ترجیح پسر ترجیح دختر*	
ns	۱.۰۷۲					سنتی	نگرش به نقش‌های جنسیتی
ns	۱.۰۱۲					بینابین مدرن*	
ns	۱.۰۲۰					کم	استقلال زنان
ns	۱.۰۰۵					متوسط زیاد*	
*	۰.۹۰۵					کم	رضایت زناشویی
ns	۰.۹۲۸					متوسط زیاد*	

نکته: تأثیرسن در هر سه مدل کنترل شده است * گروه مرجع

ns. not significant; + p<.10; *p<.05; **p<.01; ***p<.001

جدول ۷، خروجی آزمون رگرسیون لجستیک تمایل به داشتن فرزند (فرزند دیگر) را نشان می‌دهد. در مدل یک که قومیت در ارتباط با متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفت، نتایج حاکی از رابطه معنادار قومیت با تمایل به داشتن فرزند دارد. بدین صورت که زنان کرد، عرب و بلوچ به ترتیب ۱/۸، ۵/۶ و ۶/۷ برابر بیشتر از فارس‌ها احتمال دارد تمایل به داشتن فرزند دیگری داشته باشند. در مدل‌های دو و سه با ورود همزمان سایر متغیرها، تأثیر معنادار قومیت همچنان حفظ شد. در میان سایر متغیرها، طول مدت ازدواج، روش‌های پیشگیری از بارداری، سطح تحصیلات، و رضایت زناشویی بر تمایل به داشتن فرزند دیگر اثرگذار بوده‌اند. با افزایش طول مدت ازدواج، تمایل به داشتن فرزند دیگر کاهش یافته است.

جدول ۷- رابطه قومیت با تمایل به داشتن فرزند دیگر با کنترل عوامل جمعیتی- اجتماعی: نتایج

رگرسیون لجستیک دووجهی

مدل ۳		مدل ۲		مدل ۱			
Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)		
ns	۰.۹۱۹	ns	۰.۹۴۴	ns	۰.۹۳۴	ترک	قومیت
**	۱.۸۵۶	**	۱.۸۲۳	**	۱.۷۹۴	کرد	
ns	۰.۹۳۵	ns	۰.۹۰۲	ns	۰.۹۱۶	لر	
ns	۰.۹۵۶	ns	۰.۹۲۵	ns	۰.۸۳۲	گیلک/مازندرانی	
***	۶.۳۲۴	***	۵.۲۸۹	***	۵.۵۸۸	عرب	
***	۵.۲۳۵	***	۴.۴۸۸	***	۶.۶۶۷	بلوچ فارس*	
***	۳.۱۰۱	***	۳.۲۷۳			کمتر از ۵ سال	طول مدت ازدواج
***	۳.۰۵۱	***	۳.۱۰۷			۵-۹ سال	
***	۲.۶۴۳	***	۲.۶۴۴			۱۰-۱۹ سال ۲۰ سال و بیشتر*	
***	۱.۶۹۲	***	۱.۶۴۶			خیر بلی*	استفاده از روش‌های پیشگیری
*	۱.۵۳۶	*	۱.۴۳۰			بیسواد/ابتدایی	سطح تحصیلات
ns	۱.۰۹۳	ns	۱.۰۴۰			راهنمایی	
ns	۱.۰۰۶	ns	۱.۰۱۰			متوسطه/دیپلم دانشگاهی*	
ns	۱.۰۳۲	ns	۱.۰۲۱			غیرشاغل شاغل*	وضعیت اشتغال
ns	۱.۰۵۵	ns	۱.۰۳۱			فقیر	وضعیت اقتصادی خانوار
ns	۰.۹۰۸	ns	۰.۸۳۲			متوسط مرفه*	
ns	۰.۹۲۲	ns	۰.۹۶۰			هسته‌ای گسترده*	شکل خانواده

مدل ۳		مدل ۲		مدل ۱			
Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)		
ns	۰.۹۴۹					خیر بلی*	ازدواج بین قومی
ns	۰.۹۳۸					فرقی ندارد	ترجیح جنسی
ns	۱.۰۲۶					ترجیح پسر ترجیح دختر*	
ns	۱.۱۰۵					سنتی	نگرش به نقش‌های جنسیتی
ns	۰.۹۸۸					بینابین مدرن*	
ns	۱.۰۳۳					کم	استقلال زنان
ns	۱.۹۶۵					متوسط زیاد*	
***	۰.۴۸۲					کم	رضایت زناشویی
ns	۰.۹۳۸					متوسط زیاد*	

نکته: تأثیرسن و تعداد فرزندان فعلی در هر سه مدل کنترل شده است * گروه مرجع

ns. not significant; + p<.10; *p<.05; **p<.01; ***p<.001

براساس نتایج جدول ۷، زنانی که از روش‌های پیشگیری استفاده نمی‌کنند حدود ۷۰ درصد بیشتر از زنانی که از این روش‌ها استفاده می‌کردند، تمایل به داشتن فرزند دیگر دارند. البته، به احتمال زیاد همین تمایل به داشتن فرزند دیگر موجب عدم استفاده آنها از روش‌های پیشگیری از بارداری شده است. با افزایش سطح تحصیلات، تمایل به داشتن فرزند دیگر کاهش یافته و زنان بی‌سواد ۵۴ درصد بیشتر از زنان با تحصیلات دانشگاهی تمایل به داشتن فرزند (فرزند دیگر) دارند. در نهایت، افرادی که رضایت زناشویی پایینی دارند ۵۲ درصد کمتر از افراد با رضایت زناشویی بالا تمایل به داشتن فرزند (فرزند دیگر) دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

در حال حاضر، باروری در ایران به زیر سطح جانشینی کاهش یافته است و هنجارها و ایده‌آل‌های فرزندآوری در جامعه ایرانی با تغییرات شگرفی همراه بوده است. از آنجایی که ایران از تنوع قومی قابل توجهی برخوردار است و هر یک از اقوام ارزش‌ها و هنجارهای خاص خود را دارند، بنابراین مطالعه رفتارها و ایده‌آل‌های باروری در بستر قومی می‌تواند بینش دقیق‌تری را فراهم سازد تا سیاست‌های جمعیتی به نتیجه مطلوب‌تری برسد. بدین منظور مطالعه حاضر در صدد آن برآمد تا تفاوت‌های قومی در ایده‌آل‌ها و رفتارهای فرزندآوری را براساس دو رویکرد همانندی مشخصه‌ها و رویکرد فرهنگی - قومی بررسی نماید.

نتایج پژوهش نشان داد زنان به‌طور میانگین ۱/۷ فرزند تا زمان بررسی به‌دنیا آورده‌اند، و به‌طور متوسط اندازه ایده‌آل خانواده را ۲/۸ فرزند اظهار نموده‌اند. همچنین، کمتر از نیمی از زنان (۴۰ درصد) تمایل به داشتن فرزند (فرزند دیگری) را گزارش کرده‌اند. از این‌رو، باروری تجربه‌شده‌ی زنان حدود یک فرزند کمتر از باروری ایده‌آل آن‌هاست. نتیجه‌ای که در بیشتر کشورهایی که باروری زیر سطح جایگزینی را تجربه می‌کنند، حاصل شده است. تفاوت‌های گسترده‌تر بین نگرش و رفتار باروری یکی از قانع‌کننده‌ترین دلایلی است که سیاست‌های خانواده به دنبال رفع موانعی است که زنان و مردان را در تحقق برنامه‌های فرزندآوری‌شان با مشکل روبرو کرده است (Sobotka & Lutz, 2011).

نتایج مطالعه نشان داد که رفتارها و ایده‌آل‌های باروری در زنان گروه‌های قومی مختلف، متفاوت است. زنان بلوچ و گیلک/مازندرانی به‌ترتیب بالاترین و پایین‌ترین میانگین فرزندان زنده به‌دنیا آمده، اندازه ایده‌آل خانواده و تمایل به داشتن فرزند دیگر را به خود اختصاص داده‌اند. این یافته با نتایج مطالعات طالب و گودرزی (۱۳۸۲) و عباسی‌شوازی و صادقی (۱۳۸۵) نیز همخوانی دارد.

هرچند روند تحولات باروری در میان همه گروه‌های قومی نزولی بوده است، پدیده‌ای که از آن به همگرایی باروری تعبیر شده است. اما دلایل، عوامل و زمینه‌های فرزندآوری، شمار ایده‌آل فرزندان و تمایل به فرزندآوری از یک گروه قومی به گروه قومی دیگر متفاوت است. با در نظر گرفتن تأثیر سایر متغیرها، زنان گیلک/مازندرانی ترجیحات و رفتارهای فرزندآوری کمتری داشته و در مقابل، زنان کرد، عرب و به‌ویژه بلوچ ترجیحات و رفتارهای فرزندآوری بیشتری دارند. نتایج تحلیل چندمتغیره گرچه گویای تأثیر مستقل و معنادار قومیت بر ایده‌آل‌ها و رفتارهای باروری است اما متغیرهای اقتصادی-جمعیتی، شدت اثرگذاری قومیت بر هنجارها و رفتارهای فرزندآوری را کاهش داده‌اند. این وضعیت بیانگر تایید رویکرد قومی/فرهنگی است. براساس این رویکرد، هنجارهای قومی و فرهنگی از طریق تأثیر بر رفتارهای باروری به تفاوت در باروری منجر می‌شوند. به عبارت دیگر، اگرچه تفاوت‌های اجتماعی-اقتصادی ممکن است برخی از تفاوت‌های قومی باروری را تبیین کند، اما عوامل قومی-فرهنگی به عنوان بازتابی از تأثیر هنجارهای قومی، تأثیر مستقلی را نشان می‌دهند. تأثیر مستقل قومیت بر رفتارها و ایده‌آل‌های باروری با بسیاری از پژوهش‌های انجام شده نظیر؛ عباسی‌شوازی و صادقی (۱۳۸۵)، عباسی‌شوازی و حسینی (۱۳۸۶)، صادقی و همکارانش (۱۳۹۷)، فروتن و میرزایی (۱۳۹۷)، آرنالدو (۲۰۰۲)، ابواف (۲۰۱۰)، لونانی (۲۰۱۴)، جاسیلیونین و همکاران (۲۰۱۴)، کولو و هانمان (۲۰۱۶)، پالامولنی (۲۰۱۴)، اورال و همکاران (۲۰۱۹)، آکونور و بایینی (۲۰۲۱)، و زانگ و همکاران (۲۰۲۲) همسو می‌باشد. از اینرو، تفاوت‌های قومی باروری با در نظر گرفتن نابرابری‌های اقتصادی-اجتماعی کاهش می‌یابند، اما حذف نمی‌شوند. در نتیجه، تفاوت‌های قومی در ایده‌آل‌ها و رفتارهای باروری توسط تفاوت در وضعیت‌های اقتصادی-اجتماعی تبیین نمی‌شوند و نقش ارزش‌ها و هنجارهای قومی و مذهب در این زمینه بسیار برجسته و متمایز است. بنابراین، توجه به فرهنگ و تفاوت‌های قومی در سیاست‌های جمعیتی کشور ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است.

بدین ترتیب، اگرچه تفاوت‌های قومی در باروری و فرزندآوری به‌خوبی مستند شده است اما تفاوت‌ها در این جنبه‌های کلیدی رفتار فرزندآوری به‌طور کامل توضیح داده نشده است. به بیان دیگر، دلایل برای این تفاوت‌ها ناکافی باقی مانده است و هنوز شناخت و دانش ما در این زمینه محدود است. توضیح دلایل تفاوت‌های قومیتی در فرزندآوری مستلزم درک بهتری از زیربنای پیچیده نیات و هنجارهای قومی فرزندآوری است. در این فرایند، همان‌طور که زانگ و همکاران (۲۰۲۲) بیان کرده‌اند تشریح مسیرهای اجتماعی پشت این الگوها و نقش نهادهای اجتماعی در شکل دادن به این مسیرها مورد نیاز است. از اینرو، پیشنهاد می‌شود مطالعات آینده با اتخاذ رویکرد کیفی به توصیف ضخیم و تبیین کافی از دلایل و زمینه‌های تفاوت‌های قومی باروری بپردازند.

منابع

- حسین‌زاده، علی‌حسین؛ انتظاری، اردشیر؛ غزلاوی، علی. (۱۳۹۲). قومیت و باروری با تأکید بر باروری زنان گروه‌های قومی عرب و غیرعرب شهر اهواز. توسعه اجتماعی، ۸(۱)، ۱۸۷-۲۱۲.
<https://www.sid.ir/paper/2372/fa>
- حسینی، حاتم؛ عباسی‌شوازی، محمدجلال. (۱۳۸۸). تغییرات اندیشه‌ای و تاثیر آن بر رفتار و ایده‌آل‌های باروری زنان کرد و ترک. پژوهش زنان، ۷(۲)، ۵۵-۸۴.
https://jwdp.ut.ac.ir/article_19511.html
- صادقی، رسول؛ عباسی‌شوازی، محمدجلال؛ فراش، نورالدین. (۱۳۹۷). قومیت، قوم‌گرایی و باروری: بررسی تاثیر ابعاد و سطوح قوم‌گرایی بر ترجیحات و رفتارهای باروری زنان کرد و ترک شهر ماکو. مطالعات اجتماعی ایران، ۱۲(۳)، ۸۰-۱۰۱.
<https://dori.net/dor/20.1001.1.20083653.1397.12.0.10.2>
- طالب، مهدی؛ گودرزی، محسن. (۱۳۸۲). قومیت، نابرابری آموزشی و تحولات جمعیتی. نامه علوم اجتماعی، ۲۱، ۱۱۳-۱۴۲.
https://jnoe.ut.ac.ir/article_10497.html
- عباسی‌شوازی، محمدجلال؛ صادقی، رسول. (۱۳۸۵). قومیت و باروری: تحلیل رفتارهای باروری گروه‌های قومی ایران. نامه علوم اجتماعی، ۲۹، ۲۹-۵۸.
https://jnoe.ut.ac.ir/article_18314.html

- عباسی شوازی، محمدجلال؛ رازقی نصرآباد، حجه‌بی‌بی؛ حسینی چاوشی، میمنت. (۱۳۹۹). امنیت اقتصادی- اجتماعی و قصد باروری در شهر تهران. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۲۹(۱)، ۲۱۱-۲۳۸. <https://doi.org/10.22034/jpai.2020.243924>
- عباسی شوازی، محمدجلال؛ حسینی، حاتم. (۱۳۸۶). تفاوت‌های قومی باروری در ایران: روندها و عوامل موثر بر آن. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۸(۴)، ۳-۳۶. <https://www.sid.ir/paper/67466/fa>
- عباسی شوازی، محمدجلال؛ خانی، سعید. (۱۳۸۸). الگوهای ازدواج، قومیت و مذهب: بررسی موردی زنان ازدواج کرده در شهرستان قزوین. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۷(۴)، ۳۵-۶۶. <https://www.sid.ir/paper/127850/fa>
- فروتن، یعقوب؛ میرزایی، سمیه. (۱۳۹۷). ترجیحات قومی فرزندآوری در ایران. مطالعات جمعیتی، ۴(۲)، ۳۵-۶۰. https://jiips.nipr.ac.ir/article_102529.html
- مطلق، محمداسماعیل؛ طاهری، مجذوبه؛ اسلامی، محمد؛ نصراله‌پور شیروانی، داود. (۱۳۹۵). عوامل موثر بر ترجیحات باروری در زنان اقوام ایرانی. مجله دانشکده پرستاری و مامایی ارومیه، ۱۴(۶)، ۴۸۵-۴۹۵. <http://unmf.umsu.ac.ir/article-1-2845-fa.html>
- Abbasi-Shavazi, M. J., & Sadeghi, R. (2006). Ethnicity and fertility: Analysis of fertility behaviors of Iranian ethnic groups. *Journal of Social Sciences Letter*, 29, 29-58. [In Persian]. https://jnoe.ut.ac.ir/article_18314.html
- Abbasi-Shavazi, M. J., & Hosseini, H. (2007). Ethnic differences in fertility in Iran: Trends and influencing factors. *Iranian Journal of Sociology*, 8(4), 3-36. [In Persian]. <https://www.sid.ir/paper/67466/fa>
- Abbasi-Shavazi, M. J., & Khani, S. (2009). Marriage patterns, ethnicity, and religion: A case study of married women in Qorveh county. *Journal of Population Association of Iran*, 4(7), 35-66. [In Persian]. <https://www.sid.ir/paper/127850/fa>
- Abbasi-Shavazi, M. J., Hosseini-Chavoshi, M., & McDonald, P. (2009). *The fertility transition in Iran: Revolution and reproduction*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-3198-3>
- Abbasi-Shavazi, M. J., Razeghi-Nasrabadi, H., & Hosseini-Chavoshi, M. (2020). Socio-economic security and fertility intention in Tehran. *Journal of Population Association of Iran*, 15(29), 211-238. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/jpai.2020.243924>
- Abuov, A. (2010). *Ethnic differentiation of fertility in Kazakhstan* [Unpublished MA thesis]. Charles University in Prague. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/32155>

- Addai, I., & Trovato, F. (1999). Structural assimilation and ethnic fertility in Ghana. *Journal of Comparative Family Studies*, 30(3), 409-427. <https://www.jstor.org/stable/41603643>
- Adebowale, A., & Palamuleni, M. (2024). Religion and ethnicity interaction as a predictor of male fertility in Nigeria: Evidence from a national representative sample. *PLOS ONE*, 19(1), e0296983. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0296983>
- Adebowale, A. S. (2019). Ethnic disparities in fertility and its determinants in Nigeria. *Fertility Research and Practice*, 5(1), 3. <https://doi.org/10.1186/s40738-019-0055-y>
- Akonor, N. O., & Biney, A. E. (2021). Ethnicity and fertility desires in Ghana. *Journal of Population Research*, 38, 283-306. <https://doi.org/10.1007/s12546-021-09266-0>
- Arnaldo, C. (2002). Ethnicity and marriage patterns in Mozambique. *African Population Studies*, 16(1), 143-164. <https://tspace.library.utoronto.ca/handle/1807/3518>
- Bongaarts, J., & Hodgson, D. (2022). *Fertility transition in the developing world*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-11840-1>
- Carter, A. T. (1998). Cultural models and demographic behavior. In A. M. Basu & P. Aaby (Eds.), *The methods and uses of anthropological demography* (pp. 246-267). Clarendon Press. <https://global.oup.com/academic/product/the-methods-and-uses-of-anthropological-demography-9780198293378>
- Chamie, J. (1981). *Religion and fertility: Arab Christian-Muslim differentials*. Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/9780521281478>
- Forutan, Y., & Mirzaei, S. (2018). Ethnic preferences for childbearing in Iran. *Iranian Population Studies*, 4(2), 35-60. [In Persian]. https://jips.nipr.ac.ir/article_102529.html
- Gerland, P., Biddlecom, A., & Kantorová, V. (2017). Patterns of fertility decline and the impact of alternative scenarios of future fertility change in Sub-Saharan Africa. *Population and Development Review*, 43(Suppl. 1), 21-38. <https://doi.org/10.1111/padr.12011>
- Goldscheider, C. (1971). *Population, modernization and social structure*. Little, Brown and Company. https://books.google.com/books/about/Population_Modernization_and_Social_Stru.html
- Greenhalgh, S. (1988). Fertility as mobility: Sinic transitions. *Population and Development Review*, 14(4), 629-674. <https://doi.org/10.2307/1973627>
- Hammel, E. A. (1990). A theory of culture for demography. *Population and Development Review*, 16(3), 455-485. <https://doi.org/10.2307/1972832>

- Hosseini, H., & Abbasi-Shavazi, M. J. (2009). Ideational changes and their impact on the fertility behaviors and ideals of Kurdish and Turkish women. *Women's Research*, 7(2), 55-84. [In Persian]. https://jwdp.ut.ac.ir/article_19511.html
- Hosseinzadeh, A. H., Entezari, A., & Ghazalavi, A. (2013). Ethnicity and fertility with emphasis on women's fertility in Arab and non-Arab ethnic groups in Ahvaz city. *Social Development*, 8(1), 187-212. [In Persian]. <https://www.sid.ir/paper/2372/fa>
- Jasilioniene, A., Stankuniene, V., & Jasilionis, D. (2014). Census-linked study on ethnic fertility differentials in Lithuania. *Studies of Transition States and Societies*, 6(2), 57-67. <https://doi.org/10.58036/stss.v6i2.182>
- Jin, Y., Hu, W., & Wang, D. (2023). Fertility transition of Han and ethnic minorities in China: A tale of convergence and variation. *Chinese Journal of Sociology*, 9(4), 522-552. <https://doi.org/10.1177/2057150X231207916>
- Kulu, H., & Hannemann, T. (2016). Why does fertility remain high among certain UK-born ethnic minority women? *Demographic Research*, 35(49), 1441-1488. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2016.35.49>
- Lesthaeghe, R. (1983). A century of demographic and cultural change in Western Europe: An exploration of underlying dimensions. *Population and Development Review*, 9(3), 411-435. <https://doi.org/10.2307/1973316>
- Lunani, L. L. (2014). *Determinants of fertility preferences among currently married women in Kenya* [Unpublished MA thesis]. University of Nairobi. <http://erepository.uonbi.ac.ke/handle/11295/75704>
- McNicoll, G. (1980). Institutional determinants of fertility change. *Population and Development Review*, 6(3), 441-462. <https://doi.org/10.2307/1972410>
- Motlagh, M. E., Taheri, M., Eslami, M., & Nasrallahpour Shirvani, D. (2016). Factors affecting fertility preferences in Iranian ethnic women. *Journal of Urmia Nursing and Midwifery Faculty*, 14(6), 485-495. [In Persian]. <http://unmf.umsu.ac.ir/article-1-2845-fa.html>
- Palamuleni, M. E. (2014). Social and economic factors affecting ethnic fertility differentials in Malawi. *International Journal of Development and Sustainability*, 3(1-2), 70-88. <https://isdsnet.com/ijds-v3n1-5.pdf>
- Raley, R. K., Durden, T. E., & Wildsmith, E. (2004). Understanding Mexican-American marriage patterns using a life-course approach. *Social Science Quarterly*, 85(4), 873-890. <https://doi.org/10.1111/j.0038-4941.2004.00249.x>

- Sadeghi, R., Abbasi-Shavazi, M. J., & Nouraldin, F. (2018). Ethnicity, ethnocentrism, and fertility: Investigating the impact of dimensions and levels of ethnocentrism on the preferences and fertility behaviors of Kurdish and Turkish women in Maku city. *Journal of Iranian Social Studies*, 12(3), 80-101. [In Persian].
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20083653.1397.12.0.10.2>
- Sobotka, T., & Lutz, W. (2011). Misleading policy messages derived from the period TFR: Should we stop using it? *Comparative Population Studies*, 35(3), 637-664.
<https://doi.org/10.12765/CPoS-2010-15>
- Sorenson, A. M. (1985). Fertility expectations and ethnic identity among Mexican American adolescents: An expression of cultural ideals. *Sociological Perspectives*, 28(3), 339-360.
<https://doi.org/10.2307/1389151>
- Spéder, Z., & Kapitány, B. (2009). How are time-dependent childbearing intentions realized? Realization, postponement, abandonment, bringing forward. *European Journal of Population*, 25(4), 503-523. <https://doi.org/10.1007/s10680-009-9189-7>
- Taleb, M., & Goodarzi, M. (2003). Ethnicity, educational inequality, and demographic changes. *Journal of Social Sciences Letter*, 21, 113-142. [In Persian].
https://jsoe.ut.ac.ir/article_10497.html
- Urale, P. W. B., O'Brien, M. A., & Fouché, C. B. (2019). The relationship between ethnicity and fertility in New Zealand. *New Zealand Journal of Social Sciences Online*, 14(1), 80-94.
<https://doi.org/10.1080/1177083X.2018.1534746>
- Yang, X. Y., Liang, S., & Lu, Y. (2023). Ethnic context and fertility differential in post-Soviet Kazakhstan. *Population, Space and Place*, 29(7), e2677. <https://doi.org/10.1002/psp.2677>
- Zang, E., Sariago, C., & Krishnan, A. (2022). The interplay of race/ethnicity and education in fertility patterns. *Population Studies*, 76(3), 365-385.
<https://doi.org/10.1080/00324728.2022.2130965>